

КНИЖЕВНАТА И ПРОСВЕТНАТА ДЕЈНОСТ НА ЦАРЕВНА МИЛАДИНОВА-АЛЕКСИЈЕВА

д-р Славчо Ковилоски

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје
Институт за македонска литература, Скопје

Клучни зборови: Царевна Миладинова, Миладиновци, Михаил Хитрово, Правилници за училиштата, кореспонденција, статии

Key words: Carevna Miladinova, Miladinovci, Mihail Hitrovo, rulebooks for schools, correspondence, articles

Во 1864 година во домот на покојниот Димитрија Миладинов пристигнал рускиот конзул Михаил Хитрово. Семејството Миладиновци неколку години се наоѓало во немаштија, којашто од ден на ден сè повеќе го разјадувала спокојството на сопругата на Димитрија, Митра. Заедно со неа страдале и нејзините деца. Најсликовит опис за тешкотиите со кои се соочувало семејството Миладиновци наоѓаме во писмото на Митра Миладинова упатено до Нако Станишев од 16 март 1866 година (Миладинова-Алексијева, 1985:268–270). Таа се жалела на лошата материјална положба на семејството: „Особено последната година откако умре стариот ми татко, единствената потпора по жалната и тажна погибија на нашите стопани.“ Бидејќи немале ни парче леб за јадење и гладувале, Митра истакнала: „Додека беше жив (Димитрија – б.м.), сите му беа пријатели, но по смртта – никој освен вас.“ Надежта дека ќе им помогне Нако Станишев не ја напуштала, бидејќи „ако и Вие решите да ја откажете, во што никогаш не веруваме, Вашата наклоност и промисла за нас, тогаш треба живи во земја да влеземе, или подобро да дојдете Вие овде, земете нè, та фрлете нè во Дрим, или потпалете нè да изгориме сосе куќа, да не остане од нашето постоење ни знак, ни памет; сето прав и пепел да се стори, да дувне силен ветер – и него да го распрсне по целото езеро... Кога ќе загина и ќе се сотре сето постоење од корен, дури тогаш непријателите ќе се израдуваат уште повеќе за ладнокрвноста на нашиот народ кон невините жртви“. Молбата за леб и за помош ја потпишала: „Димитра, сопруга Димитријева Миладинова со петте бедни сираци: Страшимир, Василикија, Фросина, Анастасија и Златица Миладинови.“ Меѓу потпишаните недостига потписот на една од ќерките на Димитрија, Царевна Миладинова, која во тоа време веќе била во Русија. Тоа

нè враќа на почетокот на нашиот вовед: доаѓањето на рускиот конзул Михаил Хитрово во Струга.

Откако првото образование го стекнала кај учителот Георги Икономов, за Царевна Миладинова-Алексијева (Струга, 1856 – Софија, 1934) се отвориле перспективи за школување во странство. Имено, при една посета на домот на Миладиновци во 1864 година, конзулот Михаил Хитрово ја истакнал можноста за студирање во Русија на нејзиниот брат Пантелеј. Сепак, на барање на Митра Миладинова било решено момчето да остане во Струга, а во Русија да замине една од нејзините ќерки. Изборот паднал на Царевна. Во 1866 година таа го напуштила домот и преку Битола и Цариград стигнала во Киев, каде што учела во Фундуклеевската класична гимназија. Оттука започнува приказната за просветителската и публицистичка дејност на оваа извонредно силна, храбра и енергична жена.

Податоци за заминување на македонските девојчиња во руските училишта добиваме од една дипломатска преписка, датирана меѓу 1860 и 1872 година, во која се барале млади девојки од Охрид и од Струга за школување во Русија. По враќањето во родниот крај, односно по завршувањето на образованието, тие требало да работат во месните училишта (ДАРМ, Архив Внешней политики России-Москва, фонд: Славнский стол, микрофилм: ХСVI/1146, 1851-1882, д. 6680). Во друга дипломатска преписка од 1872 година се споменува отворање воспитна установа за јужнословенските девојки во Москва, што секако, е продолжение на панславистичката политика на Русија (ДАРМ, Архив Внешней политики России-Москва, фонд: Посольство в Константинополе, Главный Архив У-А2, микрофилм: 1046, 1857-1876, 1872, д. 2270).

На таков начин Царевна Миладинова можела да ја увиди очигледната разликата на политички изолираната, културно и духовно угнетувана Македонија, со моќната Руска Империја. По враќањето на македонските девојки образовани надвор од границите на Македонија, тие имале единствена цел: да се погрижат да отворат што поголем број женски училишта во земјата и да се обидат да ги еманципираат македонските жени во семејството и во општеството.

Откако ја завршила гимназијата во 1874 година, Царевна Миладинова веднаш заминала во Цариград, од каде што била назначена за учителка во Шумен. Потоа учителствувала во Етрополе и во Свиштов. Откако се омажила за учителот и трговец Никола Алексиев од Охрид, во подоцнежниот период ја сретнуваме и со неговото презиме: Царевна Миладинова-Алексијева. По основањето на Солунската женска гимназија „Свето Благовештение“, Царевна била назначена за управителка (1883/84), а потоа за помошник-управителка и учителка по литература (1884-1889). На барање на Прилепската црковно-училишна општина, една година учителствувала во Прилеп (1890/91), по што повторно се вратила во Солун, каде што учителствувала до Балканските војни (1913). По војните Миладинова емигрирала во Софија, каде што и починала.

Како многу важен извор за нејзиниот живот во младите години ја сметаме ненасловената дописка објавена во цариградскиот весник Век од 1874 година. Анонимниот дописник ја известил јавноста дека „минатата седмица“, значи околу 22 јуни, од Киев во Цариград пристигнале две девојки, едната од Самоков, а другата од Охрид, „ќерка на еден од покојните браќа Миладиновци, и двајцата умрени, како што е познато, во Цариград нешто пред петнаесетина години“ (Вък, 1874:3). Девојката од Самоков е идентификувана како Магдалина Царачинска, по сопруг Магдалина Михалаки Георгиева, додека пак, девојката за која дописникот известил дека била од Охрид, што всушност, е грешка, е Царевна Миладинова. Интересно е што на барање на охридскиот митрополит Натанаил двете ученички на Киевската Фундуклеевска гимназија требало да тргнат за Охрид за таму „да станат“ учителки во женското училиште. Во понатамошниот текст дописникот на весникот Век известува дека тие ги имале „сите квалитети потребни за тоа високо звање“. Понатаму било истакнувано нивното познавање на странските јазици: „Освен рускиот јазик, на кој општо учеле, тие ги знаат францускиот и германскиот јазик, коишто и многу добро и правилно ги зборуваат.“ Мошне индикативен е понатамошниот дел од текстот, каде што се вели: „Ако се остават за некое време слободни за да се потсетат и на мајчиниот бугарски јазик, којшто го подзаборавиле до негде, тие ќе се сретнат со помалку тешкотии на почетокот на учителското звање за кое се назначуваат.“ Овој исказ ни дава за право да тврдиме дека во тоа време Царевна не го знаела бугарскиот јазик доволно добро, бидејќи таа не можела да го заборава за неколкуте години поминати во Киев. А, бидејќи мајчиниот јазик не се заборава толку лесно, особено кога личноста е веќе во позрели години, тогаш можеме да заклучиме дека таа сè уште зборувала на својот роден струшки дијалект. Кон ова наше тврдење ќе ги додадеме зборовите на нејзиниот син Владислав Алексиев дека нејзиниот „орлов нос и големите црни очи, заедно со лесниот македонски акцент, ѝ го издаваат јужното потекло“ (Миладинова-Алексиева, 1985:261).

Во однос на нејзиното творештво во XIX век, ќе наведеме дека е таа авторка на два правни акта: Правилник за IV класните училишта во Македонија и Одринскиот вилает, кој не е датиран, но му припаѓа на XIX век и на Правилникот за женските училишта, подготвен во Прилеп, за учебната 1890/91 година. Нив ги оценуваме како врвен дострел на нејзиното општествено дејствување: нејзиното вклучување во образовниот процес, во неговото осмислување, реализирање, начин на однесување, борбата за права на учителите и учениците, односно подготовката на законските акти, значело нејзино правно изедначување со мажите, односно авторите на дела од областа на правото. Ќе нагласиме дека Правилникот за IV класните училишта во Македонија и Одринскиот вилает има пет страници во ракопис (ЦДИА, фонд 1121, No. 8, оп.1, а.е.8, л.1–3). Тој имал важност за сите ученици во училиштата низ Македонија и Одринско, што го потврдува авторитетот на Миладинова-Алексиева. Под самиот наслов на Правилникот, како поднаслов, со големи букви стои запишано: „Управувањето“,

по што следува првиот член дека „IV класните училишта се наоѓаат под надзор на месните општини и со нив управуваат телата на тие училишта“. По ваквата формулација, еден вид преамбула, следуваат двата дела од овој Правилник: „Општината“, со четири члена, и „Управител(ки)те“, со 17 членови.

Вториот правилник, според нашето мислење, претставува едно од најзначајните творечките достигнувања на Царевна Миладинова-Алексијева, а тоа е Правилникот за женските училишта, подготвен и образложен во 74 членови, на цели 20 страници (ЦДИА, фонд 1121, No. 9, оп.1, а.е.9, л.1–10). Тој бил наменет за женските училишта во Прилеп, а Миладинова го напишала и го употребувала за време на нејзиното едногодишно учителствување во овој град, во 1890/91 година (како што стои на првата страна од Правилникот. Овој Правилник е многу подетален и попрецизен во однос на претходниот. Многу повеќе внимание му било посветено на целокупниот образовен процес, почнувајќи од ученичките, предметните и класните учителки и училишниот совет. Така, формулирани се повеќе поглавја: „Учителките“, „Класните учителки“, „Учителските совети“, „Училишната архива“, „Учебната година“, „Распределба на часовите“, „Испитите и свидетелствата“, „Дисциплината“, а посветено е внимание и на „Правила за поведението на ученичките“.

Во архивските белешки на Царевна Миладинова-Алексијева се наоѓа и еден недатиран ракопис, „Народната поезија на Бугарите“, на две страници, кој се однесува за народната поезија, Миладиновци и преродбата. Нашето мислење е дека овие две страници се белешки извадени од поголем ракопис, потсетник, бележник, програма или некакви упатства според кои Царевна ги организирала и ги водела своите предавања како учителка во женските училишта во кои работела.

Во него Царевна ги споменува Миладиновци како „маченици на народното дело“. Димитрија е опишан како најревносен деец во Македонија, кој му се спротивставил на грцизмот. Притисоците на Грците, наведува Царевна, биле особено големи, бидејќи тие тврделе дека е „Македонија неразделен дел на Елада, макар што е под турско ропство“ (Миладинова-Алексијева, 1939: 211).³ Како заслужни за развојот на балканскиот фолклор накратко се споменати и Вук Караџиќ, Стефан Верковиќ и хрватското списание Коло, на чии страни биле објавени голем број народни песни и умотворби на Јужните Словени. Очигледен бил интересот на Царевна за фолклорот. Фолклорни записи за празнување на различни празници и обичаи во Македонија се сретнуваат речиси на секоја страница од нејзините спомени.

Покрај споменатите Правилници, во кореспонденцијата на Миладинова-Алексијева се зачувани повеќе писма од XIX и XX век, поштенски и илустрирани картички до нејзините најблиски: сопругот Никола и синовите Владислав и Димитар, како и фотографии од XIX век: на белградскиот митрополит Михаил, на нејзиниот учител по географија Тимченко, на учителката

³ Да се види и во: ЦДИА, фонд 1121: Царевна Миладинова-Алексијева, Факс. No. VI и Факс. No. VII, л. 1.

Жечка (Жеча) Николаева Патиева-Цебарова, итн. Дел од писмата на Царевна Миладинова-Алексијева, кои потекнуваат од XIX век, упатени се до адресите на: Димитар Х. Узунов (благодарност за примањето на Бојанка Миладинова во женската гимназија во Солун) (НБКМ-БИА, фонд 583: Димитър Христов Ангел Узунов, а.е.17, л.1-2); Кузман Шапкарев (неколку писма за работата на женската гимназија во Солун) (Миладинова-Алексијева, 1985:280, 282, 284); Екатерина Архимандритова (да се јави на испит) (исто: 283); Никола Анастасов Робев (во врска со поканата да го посети родниот крај) (исто:290); Иван Д. Шишманов (за нејзината пензија) (исто: 290–291) и др. Тоа се кратки писма со благодарности за различни поводи, информации за женското училиште во Солун, повикување на состанок и слично.

Во продолжение ќе разгледаме две интересни писма чиј потписник е Царевна. Иако првото писмо на кое ќе се задржиме е потпишано и од сестра ѝ Фросина Ликова, родум Д. Миладинова, како што можевме да утврдиме од ракописот и од самата содржина, него го напишала Царевна. Тоа е упатено до редакцијата на списанието „Современа илустрација“. На крајот на писмото се наведени местото и датумот на испраќањето: Солун, 18 февруари 1912 година, значи кога Македонија е сè уште под османлиска власт, пред започнувањето на Првата балканска војна.

Повод за испраќањето на писмото била статијата „Педесетгодишниот јубилеј на браќа Миладиновци“, објавена во број 13 на погоре наведеното списание од 1912 година (Съврмънна илустрация, 1912: 11–12). Навистина, по отворањето на страниците каде што се наоѓа оваа статија можеме да ја разбереме реакцијата на двете сестри. Имено, веднаш под насловот се наоѓаат, како што стои, две фотографии на браќата Миладиновци: едната на Димитар, а другата на Константин. Меѓутоа, како што се наведува во реакцијата на ќерките на Димитрија Миладинов, „станува збор за еден неvistински портрет на нашиот покоен татко“, односно погрешна фотографија. Отпечатениот портрет „нема апсолутно никаква, ниту најмала прилика со ликот на Димитар Миладинов“. Повикувајќи се на исказите од нејзината сестра Фросина, Царевна нагласила дека вистинската фотографија на Димитрија била направена во Австрија, но била изгубена во нивната родна Струга пред повеќе од 30 години.⁴ Според сеќавањата на Фросина, нивниот татко бил „широколик, со големи црни очи, вити веѓи, со бакенбарди и без мустаќи“ (Миладинова-Алексијева, 1939:224). На крајот на писмото Царевна го поздравила редакторот на списанието

⁴ Во статијата „По вџпроса за истинскиот портретъ на Д. Миладиновъ“, објавена во: Македонски прегледъ, 1930, кн. 1, на страна 149, Миладинова-Алексијева укажува на постоење на само два портрета на нејзиниот татко. Во списанието „Македонски преглед“, како што самата ќе запише, добро познатиот портрет, односно фотографија на Димитрија Миладинов во зрелите години, била „од цариградско потекло“. Во понатамошниот текст Миладинова-Алексијева дава информација за постоење портрет на Димитрија Миладинов „испратен од австриските земји“, овојпат според сеќавањата на мајка ѝ Митра. Во: „Къмъ вџпроса за портрета на Димитрий Миладиновъ и нџкои спомени за него“, Македонски прегледъ, 1930, кн. 1, 153, 155.

„Современа илустрација“, искажувајќи надеж дека во некој од идните броеви на списанието ќе биде прикажана вистинската фотографија на татко ѝ.

Второто писмо од Царевна Миладинова-Алексијева на кое ќе се задржиме е упатено до Сијка Добревска. И него можеме да го сметаме за еден вид одговор на претходна кореспонденција. Имено, на 31 мај 1932 година Сијка Добревска, сопруга на генерал Симеон Добревски (родум од Кратово), ѝ се обратила на Миладинова-Алексијева, во својство на претседателка на „Петтиот редовен конгрес на Македонскиот женски сојуз“. Во писмото Добревска ѝ се заблагодарува на Миладинова-Алексијева за нејзината културно-просветна дејност во името на сите Македонки: „Македонките собрани на V редовен конгрес, ги поднесуваат своите почитувања и благодарности на вас, достоината потомка на почитуваните браќа Миладиновци“ (исто:227). Царевна ѝ одговорила на Добревска со писмо од 15 јуни 1932 година. Во него таа ја искажала благодарноста за поканата и за честа што ѝ ја искажале Македонките од Македонскиот женски сојуз, кој постоел од 1926 до 1934 година. Пишувајќи за просветните и културните околности во Македонија во XIX и XX век, Царевна ја забележала „скромната просветителска дејност“, која ја изведувале „македонските учителки и воспитувачки“. Сепак, таа сметала дека лично направила „многу малку“, односно дека имало уште многу да се направи за да се подобри положбата на образованието и воопшто политичката слика во Македонија. Поради тоа, таа истакнала дека за подобрување на таквата положба требало да се вклучат „неколку генерации високи интелегентни сили од средината на будните Македонки и Македонци“ (исто:228). Како што може да се забележи, речиси сите активности на Царевна Миладинова-Алексијева се однесувале на просветата, на фолклорот, на можностите за напредок на Македонија.

Кога станува збор за нејзините објави во дневниот печат, односно во периодиката, ги евидентиравме соработките со весниците Зорница и Мир, а делови од нејзините спомени, по различни поводи, се публикувани најчесто меѓу двете светски војни во списанијата и весниците Македонија, Зора, Македонски преглед, Обзор и други. Иако најголемиот дел од објавите во периодиката (статии, дописки) ги пишувала во поодминати години во XX век, сепак, како што забележавме и погоре, според својата содржина тие се однесуваат на XIX век. Токму поради тоа книжевното творештво на Царевна Миладинова-Алексијева е значајно за македонската книжевна историја што го обработува овој период, и токму поради тоа се одлучивме за подетален приказ на нејзиниот живот и творечки опус.

Од многубројните статии произлезени од нејзината рака ќе ги наведеме:

- „Од Струга до Киев“, Мир, 12 март 1930, бр. 8905, стр. 3;
- „Ст. Михајловски во Цариград во летото на 1874 г.“, Земја, 24 март 1935, број 4, стр. 1–2;
- „Стојан Михајловски во Македонија и грижите за Солунските училишта“, Македонија, 14 мај 1932, број 1669, стр. 4;

– „Во Шумен во предвечерјето на ослободувањето, спомени од пред 60 години“, Зора, 21 јули 1930, број 3310, стр. 2, препечатено во истиот весник во број 3456 од 12 јануари, стр. 6;

– „Тоа што го знам за татко ми Димитар Миладинов и за стрико ми Константин Миладинов“, Зора, 23 јануари 1937, број 5270, стр. 8;

– „Куфаловци на Св. Кирил и Методиј“, Обзор, 23 мај 1936, број 63, стр. 1;

– „Кон статијата на А. Селиштев за семејството на Д. Миладинов“, Македонски преглед, 1930, кн. 1, стр. 145–146;

– „По прашањето за вистинскиот портрет на Д. Миладинов“, Македонски преглед, 1930, кн. 1, стр. 147–151;

– „Кон прашањето за портретот на Димитриј Миладинов и некои спомени за него“, Македонски преглед, 1930, кн. 1, стр. 153–156 и други.

Најголемиот број од овие објави се наоѓаат во нејзините спомени, насловени како Епоха, земја и луѓе, кои посмртно се објавени на 236 страни, во 1939 година.

Редактор на овие спомени е нејзиниот син Владислав Алексиев. Алексиев, заедно со Александар Балабанов и Фани Попова-Мутафова, е автор и на еден од трите предговори на спомените (стр. 3 до стр. 28). Во книгата се наоѓаат повеќе фотографии на Царевна Миладинова, на браќата Миладиновци, на нејзини блиски соученички и соработнички, групни фотографии од разни свечености и факсимили од нејзини писма.

Во изданието Епоха, земја и луѓе, издадено во 1985 година, има 417 страници на кои се распослани 37 поглавја, а исто така, вклучени се писма од и до Царевна (Кузман Шапкарев, Методиј Кусевич, Димитар Узунов и др.), како и пет прилози со спомени и статии за неа. Како составувач со коментар и белешки се јавува Елисавета Миладинова. Во книгата Царевна го опишала својот животен пат, од Струга преку Киев и назад на Балканот, ги опишала училишните околности поврзани со женското образование во тоа време; сретнуваме описи на природата, на градовите, на обичаите и на градскиот живот во повеќе македонски места. Се разбира, неминовни се и неколкуте поглавја во кои таа се обидела да даде свој прилог во расветлувањето на ликот и делото на браќата Миладиновци.

Во книгата наоѓаме низа информации за текстови што Царевна ги пишувала во текот на XIX век. Така, уште за време на нејзиниот престој во Киев, „знаев веќе многу нешта за нив (за Димитрија и Константин Миладинови – б.м.). Знаев и пишував уште тогаш...“ (Миладинова-Алексиева, 1939:179).⁵ Овие текстови таа ги направила по барање на својот учител по литература (најверојатно Андреј Иванович Линиченко). Меѓутоа, и покрај информациите од прва рака дека Царевна пишувала текстови во XIX век, такви записи во архивската граѓа досега не се пронајдени. Исто така, не се пронајдени ниту

⁵ Истото и во: „Това, што знаа за баща ми Димитър Миладинов и за стрико ми Константин Миладинов (По случај 75-годишнината от смъртта на братя Миладинови)“, Зора, No. 5270, 23 јануари 1937, 8.

писмата меѓу Царевна и Стојан Чомаков, во кои таа повторно изнела белешки за Димитар Миладинов.

Како доказ за нејзините творечки активности во XIX век ќе ја наведеме статијата „По прашањето за вистинскиот портрет на Д. Миладинов“. Тука таа го повторува тврдењето дека пишувала за татко ѝ и за чичко ѝ уште за време на нејзиното школување во Русија: „Бидејќи уште на учењето во Русија од 1866 до 1874 г. не еднаш сум сакала од своите во Струга и специјално од мојата покојна мајка, Митра Миладинова, да ми го испратат портретот на мојот приснопаметен татко Димитар Миладинов, за да можам заедно со портретот на стрико ми Константин Миладинов, тогаш испратен од Москва, да му дадам на учителот по руска литература од Фундуклеевската киевска женска гимназија да ги помести во некои од руските списанија со надлежните животописни белешки“ (Алексијева, 1930:147).

Предизвикана од интересот на рускиот славист Афанасиј Матвеевич Селишчев, кој во Македонски преглед од 1929 година ја објавил статијата „Семејството на Д. Миладинов. Од извештаите на конзулот М. Хитрово (1864 г.)“, Миладинова-Алексијева била на мислење дека „нема да биде излишно ако кон истакнатите факти од проф. Селишчев, поврзани со образованието на македонските девојки од епохата, кажам и јас, за подобро осветлување, неколку зборови“ (Селишчев, 1929: 63–70). Така, во текстот „Кон статијата на А. Селишчев за семејството на Д. Миладинов“ од 1930 година таа дала свое видување на дејноста на рускиот конзул Михаил Александрович Хитрово во Македонија, неговиот однос кон Димитрија Миладинов и женското образование во Македонија во XIX век (Алексијева, 1930:145–146).

Како што може да се види во материјалите презентирани досега, една од најупотребуваните теми на Миладинова-Алексијева, ако не и најупотребувана, била поврзана со животот и дејноста на татко ѝ Димитрија и чичко ѝ Константин. Таков пример наоѓаме и во статијата „Тоа што го знам за татко ми Димитар Миладинов и за стрико ми Константин Миладинов“, каде што Царевна дала прекрасна слика за двајцата преродбеници. Со документаристички пристап, но со многу емоции, ќерката на Димитрија Миладинов изградила вистински култ кон нејзиниот татко и чичко ѝ. За нив раскажувала со кратки и одбрани реченици, сликовито ги опишувала нивните карактерни црти, а идеалистички се однесувала кон нивното дело. Таа забележала: „Ние со мајка сторивме сè за да ја воскреснеме нивната памет, нивното дело, нивната полна духовна и надворешна заемна прилика“ (Миладинова-Алексијева, 1939:180).

Ние не се сомневаме дека Царевна пишувала и била авторка и на други текстови, а можеби и на белетристички творби. За жал, за време на Втората балканска војна во 1913 година била принудена да го напушти Солун, како што пишува, „со по една черга на грбот“, при што голем дел од нејзиното творештво било загубено (Миладинова-Алексијева, 1939:175).⁶ Во таа преселба единствено што можела да земе биле најнеопходните работи за долгиот пат до

⁶ Истото и во: „Отъ Бяло море до Витоша“, *Мир*, No. 10055, 18 јануари 1934, 3.

Софија. Сето друго било оставено на милост и немилост на грчките војници што го зазеле градот.

Царевна Миладинова-Алексијева уште своевременно била почитувана како одлична просветна работничка, која го ширеле образованието меѓу младите девојчиња, како исклучителен педагог што подготвил два училишни Правилници, активно се вклучила во културниот живот во Македонија и во Бугарија, а подоцна, како сведок на преродбенските процеси што се одвивале во Македонија во XIX век, објавила голем број статии и спомени со кои дала свој прилог за разјаснување на многу прашања поврзани со животите на Димитрија и Константин Миладиновци, за женското прашање и женското образование во Македонија, за Илинденското востание, за празнувањето на денот на св. Кирил и Методиј и, воопшто, за македонското секојдневие во тој период. Оттука, можеме да заклучиме дека една од најмаркантните жени на македонскиот XIX век, покрај Славка Динкова и Евгенија Јанчулева, е токму ќерката на Димитрија Миладинов, Царевна Миладинова-Алексијева.

Архивска граѓа:

Државен архив на Република македонија (ДАРМ), Архив Внешней политики России-Москва, фонд: Славнский стол, микрофилм: ХСVI/1146, 1851-1882, д. 6680.

ДАРМ, Архив Внешней политики России-Москва, фонд: Посольство в Константинополе, Главный Архив У-А2, микрофилм: 1046, 1857-1876, 1872, д. 2270.

Народна библиотека Кирил и Методиј - Български исторически архив, София (НБКМ-БИА), фонд 583: Димитър Христов Ангел Узунов, а.е.17, л.1-2 (1862, Солун).

Централен државен исторически архив, София (ЦДИА), фонд 1121: Царевна Миладинова-Алексијева, No. 8, Правилникъ за IV класнитъ училища въ Македония и Одринския вилает, без датум, оп.1, а.е.8, л.1-3.

ЦДИА, фонд 1121: Царевна Миладинова-Алексијева, No. 9, Правилникъ за девическитъ училища, Прилъп, 1890/91, оп.1, а.е.9, л.1-10.

Литература:

- Миладинова-Алексијева, Царевна. 1985. Епоха, земя и хора. София: Издателство на Отечествения фронт.
- Вък, Цариградъ, 29 юній 1874, брой 25, 3.
- Миладинова-Алексијева, Царевна. 1939. Епоха, земя и хора, София: Печатница „Художник“.
- Миладинова-Алексијева, Царевна. 1930. „Къмъ въпроса за портрета на Димитрий Миладиновъ и нькои спомени за него“. Македонски прегледъ, кн. 1.
- Миладинова-Алексијева, Царевна. 1930. „Къмъ статията на А. Селищевъ за семейството на Д. Миладиновъ“. Македонски прегледъ, кн. 1.
- Миладинова-Алексијева, Царевна. 1934. „Отъ Бяло море до Витоша“. Мир, No. 10055, 18 януари 1934.
- Миладинова-Алексијева, Царевна. 1912. „Педесетгодишният юбилей на братя Миладинови“. Съвръмънна илюстрация, брой 13.
- Миладинова-Алексијева, Царевна. 1930. „По въпроса за истинския портретъ на Д. Миладиновъ“. Македонски прегледъ, кн. 1.
- Миладинова-Алексијева, Царевна. 1937. „Това, що зная за баща ми Димитър Миладинов и за стрико ми Константин Миладинов (По случай 75-годишнината от смъртта на братя Миладинови). Зора, No. 5270, 23 януари 1937.
- Селищев, А. М. 1929. „Семья Д. Миладинова. Из донесений консула М. Хитрово (1864 г.)“. Македонски прегледъ, кн. 3.

THE LITERARY AND EDUCATIONAL WORK OF CAREVNA MILADINOVA-ALEKSIEVA

Slavcho Koviloski

Summary

The daughter of Dimitrija Miladinov, Carevna Miladinova-Aleksieva (Struga, 1856 - Sofia, 1934) was one of the most prominent Macedonian educational, cultural, and literary figures in the second half of the 19th and the first half of the 20th century. She taught all across Macedonia and Bulgaria. She authored numerous articles and letters, as well as two rulebooks on the work of schools in Macedonia.